

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Wethouder Maathuis

1. Algemeen

Waarom risicomanagement belangrijk is?

Het geeft ons de mogelijkheid om te beoordelen of Landerd bij het risicoscenario dat wij opstellen in staat is om in de toekomst zijn verplichtingen te blijven nakomen zonder dat uitgaven en investeringen voor noodzakelijke publieksvoorzieningen in de knel komen.

De gemeente Landerd wil op een gestructureerde wijze risico's beheersen. Dat kan betekenen dat risico's bewust worden genomen. Daarbij is de relatie tussen die risico's en de mate waarin de gemeente in staat is om die risico's op te vangen van belang.

In 2015 is een nieuwe notitie Weerstandsvermogen en risicobeheersing opgesteld. Deze is door de raad vastgesteld op 28 mei 2015. Dit versterkt ook de rol van de gemeenteraad; de raad schept het kader voor het risicomanagement en de uitgangspunten die gebruikt worden voor de bepaling van de weerstandscapaciteit.

Deze versterking van de rol van de raad past binnen de steeds grotere aandacht bij de raad, de provincie en de accountant voor risico's die gemeenten lopen.

In de notitie Weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de volgende doelstellingen opgenomen:

- Kaderstelling raad en formulering van beleidsregels
De raad is verantwoordelijk voor het vaststellen van een sluitende begroting. Een exact sluitende begroting betekent dat er (structureel) geen ruimte is om tegenvallers op te vangen. Daarom heeft de gemeente weerstandsvermogen nodig.
In de notitie zijn de kaders met betrekking tot weerstandsvermogen, weerstandscapaciteit en risicomanagement vastgesteld. Risicomanagement heeft daardoor een vaste plek binnen de P&C-cyclus. Risico's worden beheersbaar en de gemeente Landerd heeft voldoende weerstandsvermogen.
- Verhogen inzicht in de risico's
Risicomanagement heeft als doel een inzicht te krijgen in de risico's en de beheersing daarvan. Dit vereist een integrale aanpak. Ook risico's op het gebied van bijvoorbeeld milieu, letselschade, veiligheid, image en juridische zaken komen daarbij in beeld. Die worden wel altijd financieel vertaald.
- Verhogen van bewustzijn van risico's
Dit is van belang voor zowel het bestuur (raad en college) als het management. Het bestuur stelt kaders en neemt belangrijke besluiten waarbij risico's op kunnen treden. Het management zorgt voor een goede informatieverstrekking over risico's richting het bestuur voor deze besluitvorming (o.a. in raadsvoorstellen).
Daarnaast is het management verantwoordelijk voor het beheersen van de risico's. De organisatie dient zich er van bewust te zijn dat risicomanagement een belangrijke plek heeft binnen de P&C-cyclus.
- Voldoen aan wet- en regelgeving
Het beleid over risicomanagement en weerstandsvermogen is opgenomen in de notitie en wordt samengevat in de paragraaf A. "Weerstandsvermogen en Risicobeheersing" van de begroting. Dit is volgens de voorschriften van het BBV.

Het BBV schrijft voor dat er een paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing is opgenomen in de begroting en jaarrekening.

Daar staat in ieder geval:

- Het beleid over de weerstandscapaciteit en de risico's
- Een inventarisatie van de risico's
- Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Wat is weerstandsvermogen?

Het weerstandsvermogen geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is middelen vrij te maken dan wel middelen heeft vrijgemaakt om niet begrote financiële tegenvallers op te vangen, zonder ingrijpende beleidswijzigingen. Het weerstandsvermogen bestaat uit twee onderdelen, namelijk de weerstandscapaciteit en de risico's. Het weerstandsvermogen geeft de verhouding tussen deze twee onderdelen aan.

Het weerstandsvermogen wordt berekend voor de structurele risico's en de incidentele (eenmalige) risico's.

2. Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Er wordt onderscheid gemaakt in incidentele en structurele weerstandscapaciteit. Hieronder worden deze begrippen uitgelegd.

Weerstandscapaciteit, incidenteel

Onder de incidentele weerstandscapaciteit wordt verstaan het vermogen om onverwachte eenmalige tegenvallers op te kunnen vangen, zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van taken op het geldende niveau. De middelen die dat vermogen (kunnen) bepalen zijn:

- De algemene reserve en de reserves waaraan de raad een bestemming heeft gegeven die kan worden gewijzigd.
- De in de begroting opgenomen ramingen voor onvoorziene uitgaven voor zover hier nog geen bestemming aan is gegeven (wordt gebruikt bij de begroting).
- Het incidentele rekeningsaldo dat nog niet aan de algemene reserve is toegevoegd of onttrokken (wordt gebruikt bij de jaarrekening)
- De stille reserves, voor zover deze op korte termijn materieel te maken zijn.

Weerstandscapaciteit, structureel

Onder de structurele weerstandscapaciteit wordt verstaan het vermogen om onverwachte tegenvallers structureel in de begroting op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van bestaande taken. De middelen die dat vermogen (kunnen) bepalen zijn:

- De resterende belastingcapaciteit.
- De in de begroting opgenomen ramingen voor structurele overschotten/tekorten voor zover hier nog geen bestemming aan is gegeven (wordt gebruikt bij de begroting).
- Het structurele rekeningsaldo (wordt gebruikt bij de jaarrekening).

De verschillende onderdelen die de weerstandscapaciteit bepalen worden hieronder uitgelegd:

Onbenutte belastingcapaciteit

Voor wat betreft de OZB wordt uitgegaan van het verschil tussen onze tarieven en de artikel 12-norm voor de OZB-tarieven. Voor de overige tarieven die kostendekkend mogen zijn (leges, afvalstoffenheffing, rioolheffing, graf- en begrafenisrechten en marktgelden) wordt uitgegaan van het verschil tussen 100% kostendekking en de werkelijke dekkingspercentages.

Structureel saldo begroting / saldo jaarrekening

Voor de begroting wordt uitgegaan van het structureel begrotingssaldo. Bij de jaarrekening wordt het structurele jaarrekeningsaldo meegenomen.

Incidenteel saldo begroting / jaarrekening

Voor de begroting wordt uitgegaan van de post onvoorzien met daarbij een eventueel incidenteel begrotingssaldo. Bij de jaarrekening wordt het incidentele jaarrekeningsaldo meegenomen.

Algemene reserves voor zover over nog geen besluiten zijn genomen over de beschikking daarvan (behoedzaamheidsreserve)

Dit betreft het beschikbare saldo van deze reserves dat nog beschikbaar is voor het opvangen van risico's en/of ter dekking van investeringen.

Stille reserves

Onder deze reserves kunnen de gemeentelijke bezittingen zoals gronden, gebouwen, bossen, aandelen etc. vallen. De meerwaarde van deze bezittingen bovenop de boekwaarde (=aanschafwaarde) wordt stille reserves genoemd. Aan de waardering hiervan in het weerstandsvermogen kunnen voorwaarden verbonden worden.

Wij gaan uit van de volgende uitgangspunten:

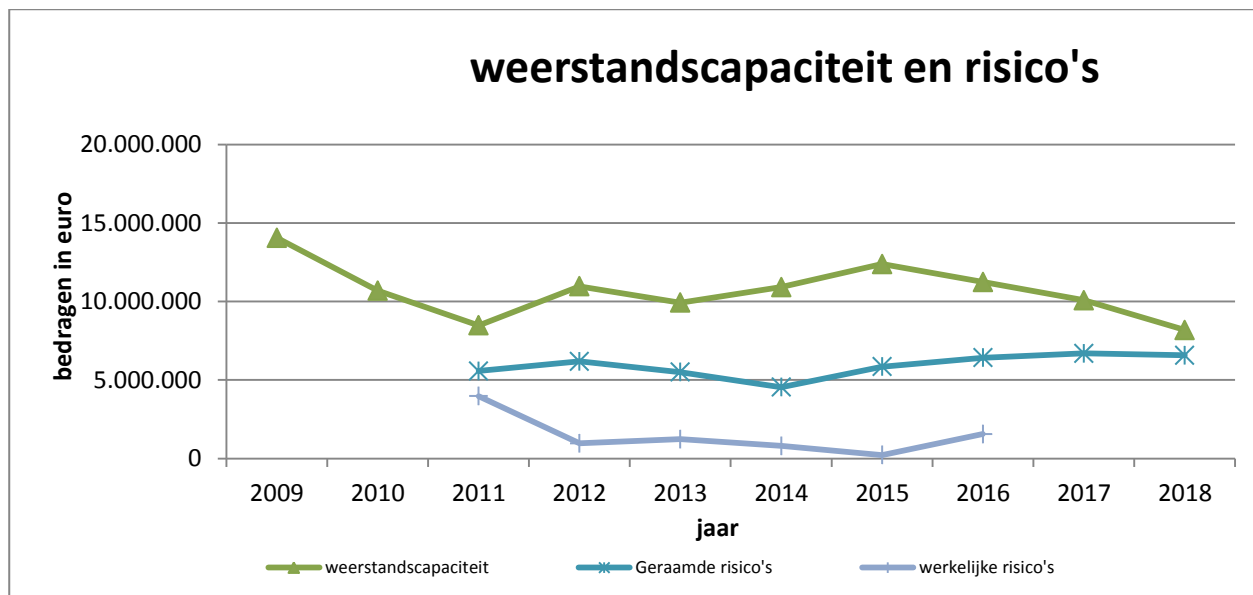
- Gebouwen: niet opnemen in de stille reserves; omdat de gebouwen niet direct verkoopbaar zijn. In verband met gebruik zijn zij moeilijk verkoopbaar. Meestal wordt er door derden gebruik van gemaakt via huurcontracten etc.
- Bossen: niet opnemen in de stille reserves; omdat bossen moeilijk verkoopbaar zijn deze niet waarden binnen de stille reserves.
- Grond: Dit bestaat uit een aantal verschillende soorten gronden:
  - Langdurig verpachte landbouwgrond. Verkoop van deze grond is aan regels gebonden. De opbrengst in verpachte staat is ook laag. Verkoop van deze gronden betekent ook wegvallen van pachtinkomsten. Om deze redenen waarden wij deze grond niet binnen de stille reserves.
  - Kort verpachte landbouwgronden: Deze gronden kunnen als dat gewenst of nodig is, binnen korte tijd verkocht worden. Wij bezitten 10,1 ha grond die onder deze categorie valt. Bij een prijs van € 6 per m2 is dat een potentiële opbrengst van € 607.000. Soms wordt grond in bezit gehouden uit tactische overwegingen (ruilgrond etc.). Wij nemen hiervan 25% mee bij de stille reserves. Dit is een bedrag van € 151.750. Dit wordt jaarlijks opnieuw berekend.
  - Andere percelen grond, overhoekjes etc. Er is geen lijst van deze gronden. Het is ook de vraag of deze verkoopbaar zijn. Het is niet zeker dat grond die wij (zouden) aanbieden ook kopers heeft. Wij waarden deze gronden niet binnen onze stille reserves.

Tabel Weerstandscapaciteit Landerd

(bedragen in duizenden euro's)

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Str of Inc
weerstandscapaciteit exploitatie				
Onbenutte belastingcapaciteit				
- OZB	1.134	1.159	1301	
- rioolrecht	0	0	0	
- afvalstoffenheffing	194	31	0	
- leges en andere heffingen	510	390	461	
Totaal onbenutte belastingcapaciteit	1.838	1.580	1.762	
Structureel saldo rekening / begroting	573	-331	65	
Weerstandsvermogen exploitatie	2.411	1.249	1.827	structureel
Weerstandscapaciteit vermogen				
Behoedzaamheidsreserves	9.141	9.903	7.465	
Stille reserves gemeentelijke bezittingen	159	159	152	
Incidenteel saldo rekening / begroting	-464	-1.226	-1.257	
Weerstandscapaciteit vermogen	8.836	8.836	6.360	incidenteel
Totale weerstandscapaciteit	11.247	10.085	8.187	
Waarvan structureel	2.411	1.249	1.827	
Waarvan incidenteel	8.836	8.836	6.360	

Het verloop van de weerstandscapaciteit van de afgelopen 10 jaren wordt in een grafiek weergegeven. Daarbij zijn ook de vanaf 2011 gekwantificeerde geraamde en werkelijke risico's opgenomen.

In deze grafiek zijn de jaren 2007 tot en met 2016 gebaseerd op de cijfers uit de jaarrekeningen en de volgende jaren op de cijfers uit de begrotingen voor die jaren. De forse stijging in 2007 komt vooral door het toevoegen aan de vaste algemene reserve van de reserve Obragas maar ook door het aanzienlijke rekeningresultaat over dat jaar. Vanaf 2008 neemt de weerstandscapaciteit af, vooral door aanwending van reserves. In 2011 is de weerstandscapaciteit afgenomen als gevolg van het nadelig exploitatieresultaat 2011. Dit werd mede veroorzaakt door de binnen de GREX genomen verliezen. In 2012 stijgt de weerstandscapaciteit licht en blijft in de jaren daarna op ongeveer gelijk niveau. De lichte stijging in 2014 is te verklaren door de herziening van de GREX in deze begroting 2015 waarbij de rentetoe rekening is verlaagd van 4% naar 3%. De negatieve eindwaarden dalen daardoor met 0,5 miljoen. Dat bedrag is toegevoegd aan de behoedzaamheidsreserve (waar het eerder uit is onttrokken).

De stijging in 2015 is te verklaren door de hogere belastingcapaciteit. Dat komt vooral om dat de inkomsten 2015 lager zijn dan geraamd. Daarnaast is er een aanzienlijk structureel rekeningoverschot in 2015.

De daling van de weerstandscapaciteit vanaf 2016 wordt vooral veroorzaakt door verwachte begrotingstekorten t/m 2019. Daarnaast stijgen de risico's.

Vanaf de begroting 2016 en rekening 2015 worden alle risico's samengevat in één tabel. In deze tabel worden de volgende gegevens opgenomen:

- Het risico benoemen
- De omschrijving van het risico
- De beheersmaatregelen
- Het maximale risicobedrag
- De risicoklasse
- Het gekwantificeerde risico (risicoklasse x maximaal risicobedrag) vertaald in een (mogelijk) financieel effect

Deze tabel wordt gesplitst in structureel en incidenteel. De uitkomst wordt vergeleken met de vorige begroting, jaarrekening etc.

De risico indeling is op de volgende gegevens gebaseerd:

• Klasse 1	komt <0 of 1 keer per 10 jaar voor	10%
• Klasse 2	komt 1 keer per 5 – 10 jaar voor	30%
• Klasse 3	komt 1 keer per 2 – 5 jaar voor	50%
• Klasse 4	komt 1 keer per 1 – 2 jaar voor	70%
• Klasse 5	komt 1 keer per jaar of < voor	90%

Toelichting per klasse:

- Klasse 1, het is onwaarschijnlijk dat dit risico zich in een van de komende jaren voordoet
- Klasse 2, het is niet waarschijnlijk dat dit risico zich in het komende jaar zal voordoen
- Klasse 3, dit risico zou zich het komende jaar wel maar ook niet kunnen voordoen
- Klasse 4, het is waarschijnlijk dat dit risico zich het komende jaar voordoet.
- Klasse 5, het is zeer waarschijnlijk dat dit risico zich het komende jaar voordoet.

Buiten deze klasse 1 t/m 5 zijn er risico's die we wel noemen maar waarvan de inschatting is dat deze in 10 jaar niet voorkomen. In die gevallen hanteren we daarvoor 0%. Het opnemen van deze risico's is dan alleen bedoeld om deze in beeld te houden.

Voor de Grondexploitatie wordt de inschatting van de klasse per complex gemaakt (zie paragraaf F. Grondbeleid).

Hieronder de tabel met de risico's, de beheersmaatregelen en de financiële effecten.

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
Algemene uitkering gemeentefonds	<i>Fluctuaties/aantallen</i> De gemeentelijke inkomsten bestaan voor een groot gedeelte uit de algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Door maatregelen van het rijk (bezuinigingen), herverdeeleffecten, aanpassing verdeelmaatstaven etc. lopen we het risico dat de uitkering lager wordt dan geraamd.	De gevolgen van de circulaire worden steeds zo snel mogelijk in beeld gebracht. Ook wordt geanticipeerd op verwachte dalingen of stijgingen als daarvoor sterke aanwijzingen zijn.	€ 155.174	€ 2.278.539	Klasse 1, 10%	€ 227.854
Dividend BNG	Er worden eisen aan het eigen vermogen van banken gesteld. Dit kan betekenen dat deze uitkering daalt.	Er zijn geen maatregelen die wij kunnen nemen. De enige mogelijkheid is om de geraamde inkomsten te verlagen zodat het risico afneemt. Daar is niet voor gekozen.	€ 16.250	€ 32.500	Klasse 3, 50%	€ 16.250
Gemeenschappelijke regelingen	De gemeente Landerd heeft bestuurlijke en financiële belangen in verschillende verbonden partijen, waaronder gemeenschappelijke regelingen en vennootschappen. Deze partijen voeren beleid uit voor/namens de gemeente. Naast de beleidsmatige verantwoordelijkheid hebben we als gemeente Landerd ook een financiële verantwoordelijkheid ten aanzien van deze partijen.	We volgen instellingen en verenigingen via hun begrotingen en jaarrekeningen. Die worden jaarlijks aan ons voorgelegd en wij kunnen als deelnemer daarover meepraten c.q. reageren op voorstellen. Een aantal regelingen heeft zelf vermogen voor risico's afgezonderd.	€ 74.115	€ 711.088	Klasse 1, 10%	71.109
Gewaarborgde	Onze gemeente heeft zich in	We volgen instellingen en	€ 17.500	€ 175.000	Klasse 1,	€ 17.500

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
geldleningen	<p>het verleden garant gesteld voor een aantal geldleningen. De meeste garantstellingen zijn overgedragen aan het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Bij problemen wordt dit fonds als eerste aangesproken. Onze gemeentelijke verantwoordelijkheid betreft de zogenaamde achtervang. Hierbij is het risico aanzienlijk gereduceerd. Op dit moment bedraagt het saldo van de gegarandeerde leningen ca. € 40 miljoen. Hiervan is het overgrote deel overgegaan naar het waarborgfonds. Daarnaast is er een garantie afgegeven voor een sportvereniging voor een lening van € 350.000 waarvan wij voor 50% garant staan.</p>	<p>verenigingen via hun begrotingen en jaarrekeningen. Bij lokale verenigingen wordt eventueel in gesprek gegaan als er betalingsproblemen blijken uit hun jaarstukken.</p>			10%	
Ombuigingen	<p>Het realiseren van ingeboekte bezuinigingen is een risico tot het moment waarop ze zijn gerealiseerd. Aannames kunnen anders uitpakken dan verwacht. Dat kan betekenen dat opgenomen bezuinigingen afgeboekt moeten worden t.l.v. het begrotingssaldo. In de begroting 2016 is nog een bezuiniging opgenomen. Dat betreft de taakstelling van</p>	<p>Er worden alleen concrete bezuinigingsvoorstellen opgenomen. Op voorhand moet duidelijk zijn binnen welk taakgebied de bezuiniging ingevuld moet worden. Het voorstel wordt zo concreet mogelijk benoemd. Algemene bezuinigingsopdrachten worden zoveel als mogelijk vermeden. Uitgangspunt is en blijft dat opgenomen bezuinigingsbedragen ook daadwerkelijk ingevuld worden.</p>	€ 1.481	€ 14.810	Klasse 1, 10%	€ 1.481

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	€ 44.000 op gemeenschaps-accommodaties. Door de gunstige ontwikkeling van de exploitatie van De Morgenzon is hiervan € 29.190 ingevuld. De taakstelling die nog overblijft, is dan € 14.810. Deze krijgt een plek in de accommodatiediscussie en vervalt vanaf 2020.	Afboeken vindt alleen in het uiterste geval plaats.				
ICT-samenwerking	Gemeenten Bernheze, Landerd, Oss en Uden willen hun ICT-taken samenbrengen in één nieuwe organisatie. Personeel, hardware, software en ICT-infrastructuur worden samengebracht. Er wordt een nieuwe ICT-omgeving gebouwd. We hebben speciale aandacht voor: -Hoogte van het kwaliteitsniveau in relatie tot de prijs -Overhead nieuwe en achterblijvende organisaties Werkprocessen standaardiseren met aandacht voor lokale kleur.	Gemeente Landerd neemt deel in de projectstructuur. Portefeuillehouder is lid van de stuurgroep. Uitgangspunt in de opdracht van de colleges voor de ICT-samenwerking is dat we met vier gemeenten minder meerkosten krijgen. Definitieve besluitvorming over ICT-samenwerking is nog niet genomen. In de begroting 2018 zijn inmiddels budgetten opgenomen voor eenmalige en frictiekosten.	€ 150.000	€ 300.000	Klasse 2, 30%	€ 90.000
Voorziening voor wethouderspensioenen	De berekening van de voorziening wethouderspensioenen is o.a. afhankelijk van de rente waarmee gerekend wordt. Als de rente daalt, moet er bijgestort worden om het benodigde bedrag te bereiken.	Het bedrag dat jaarlijks wordt bijgestort proberen zo nauwkeurig mogelijk te bepalen zodat er incidenteel zo weinig mogelijk onverwacht bijgestort moet worden.	€ 85.486	€ 199.909	Klasse 1, 10%	€ 19.990

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
Salarissen eigen personeel, stijging meerjarig	In de meicirculaire 2017 wordt voor de salarisstijgingen 2018 uitgegaan van een percentage van 2,4%. Dit percentage en de nieuwe cao is de basis voor de ramingen in de (meerjaren) begroting 2018. Daarmee is het risico vanaf 2018 vervallen.	We blijven de ontwikkelingen en dan vooral de cao-onderhandelingen volgen.	€ 31.651	€ 0		€ 0
Planschade	Het wijzigen van bestemmingsplannen of het verlenen van een omgevingsvergunning (uitgebreide procedure) brengt het risico met zich dat de gemeente een planschadevergoeding uit moet keren aan belanghebbenden die als gevolg van dat besluit schade leiden. Naast de verschuldigde planschadevergoeding draagt de gemeente ook de kosten voor het inschakelen van een deskundig adviesbureau.	Het risico voor planschade en advieskosten voor externe adviseurs wordt in het geval van particuliere ontwikkelingen al bij de initiatiefnemer neergelegd. Hiermee komt planschade die het gevolg is van een particulier plan niet voor rekening van de gemeente. Voor het overige zullen we het risico op planschade moeten accepteren.	€ 9.000	€ 15.000	Klasse 3, 50%	€ 7.500
Rente	In onze financieringsrente 2018 houden wij rekening met een rentepercentage van 1,7% (meerjarig). Dit percentage is gebaseerd op de nu geldende percentages voor langlopende leningen (Bron BNG). Op basis van onze geplande investeringen moeten wij de komende jaren meer leningen afsluiten. Indien de rente gaat	Wij volgen de renteontwikkelingen en passen het rentepercentage aan als we verwachten dat de rente gaat stijgen.	€ 44.596	Rente € 232.563	Klasse 2, 30%	€ 69.769

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	stijgen, betekent dit dat mogelijk niet voor 1,7% geleend kan worden.					
Verzekering bestuurders	Op het gebied van eventuele arbeidsongeschiktheid van de leden van het college van burgemeester en wethouders, evenals de voormalige bestuurders met een APPA-uitkering heeft de gemeente Landerd geen verzekering afgesloten. Bij blijvende arbeidsongeschiktheid is de gemeente verplicht om direct een voorziening op te nemen ter grootte van de verplichtingen tot aan de pensioengerechtigde leeftijd.	Het is mogelijk om een verzekering af te sluiten. De keuze is gemaakt om dat niet te doen.	€ 53.947	€ 453.321	Klasse 1, 10%	€ 45.332
Vennootschapsbelasting	Per 1 januari 2016 wordt deze belasting ingevoerd voor o.a. gemeenten. Dit betekent dat wij 20% of 25% belasting moeten betalen over activiteiten die onder deze wet vallen en waarbij wij winst maken. Dit betreft vooral onze bedrijfsmatige activiteiten en de GREX. De financiële gevolgen voor ons zijn nog niet bekend. Dit komt ook omdat de exacte regelgeving er nog niet is.	De regelgeving biedt opties om activiteiten te clusteren. Door hier goed gebruik van te maken kan het verschuldigde bedrag verlaagd worden. Ten aanzien van de GREX wordt onderzocht welke opties mogelijk zijn om het te betalen bedrag zo laag mogelijk te houden. In de begroting 2018 is al rekening gehouden met een te betalen bedrag van € 50.000 per jaar. Daarom is het risico op nihil gezet.	€ 57.500	€ 0	n.v.t.	€ 0
Wet Dwangsom	In het kader van de Wet Dwangsom kunnen wij gehouden zijn aan het betalen	In processen opnemen en bewaken dat beschikkingen binnen de daarvoor gestelde termijnen worden	€ 700	€ 1.000	Klasse 4, 70%	€ 700

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	van een vergoeding als niet tijdig beschikkingen worden genomen.	genomen.				
Wegenbeheerplan	<p>Het onderhoud aan de wegen wordt al jaren in overeenstemming met het uitgangspunt "sober en doelmatig" planmatig uitgevoerd. In het beheerplan is geen ruimte opgenomen voor gehele reconstructie, (volledige rehabilitatie) terwijl we wel de indruk hebben dat we daar met een aantal wegen geleidelijk aan toe zijn. Daarnaast constateren we dat op m.n. fietspaden de groot-onderhoudsmaatregelen onvoldoende duurzaam zijn, vooral als gevolg van wortelschade van veelal grote bomen.</p> <p>Als gevolg hiervan is het comfort soms slecht terwijl soms ook de veiligheid in gevaar komt. Dit betekent dat we rekening moeten gaan houden met stijgende kosten voor wegenbeheer. Omdat het wegenbeheerplan voor een periode van vier jaar wordt vastgesteld kan het zijn dat er (nadelige) schommelingen in de jaarlijkse stortingen optreden bij een volgende</p>	Jaarlijkse storting voor wegenbeheerplan verhogen. Vanaf de begroting 2017 is dat verwerkt.	€ 54.900	€ 536.909	Klasse 1, 10%	€ 53.690

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	vaststelling.					
Bijstand Besluit Zelfstandigen (verstrekken leningen)	25% van de verstrekte leningen komt voor onze rekening, 75% voor rekening van het rijk. Als een ondernemer niet aflost blijft deze 25% voor onze rekening. Systematiek is aangepast, maar grofweg geldt bovenstaande regel.	Bij het verstrekken van een lening is onderzocht of een ondernemer in staat is af te lossen. Voor 2018 worden geen nieuwe leningen voorzien.	€ 0	€ 0	Klasse 1, 10%	€ 0
Jeugdzorg	<ul style="list-style-type: none"> Aantallen Zorg in Natura cliënten onbekend en kunnen fluctueren Verschuiving van zwaardere jeugdzorg naar lichte jeugdzorg nog niet optimaal (functioneren Basisteam Jeugd en Gezin). Omvang aantal fte Basisteam Jeugd en Gezin (minimum variant). Kosten stijgingen inkoop jeugdhulp (ZIN) Beperkte invloed directe doorverwijzing o.a. huisartsen Voogdijkinderen die verblijven bij Stichting Maashorst te Reek Het niet halen van het inverteffect van de transformatieopgaven 	Acties naar aanleiding van regionale bijeenkomsten en rapportages van budgetregisseur en centrumgemeente.	€ 326.712	Rijksbijdrage € 3.267.124 Inverteffect transformatie € 94.546	Klasse 2, 10%	€ 336.236
Participatiewet	Onvoldoende middelen	Aandacht voor instroombeleid en	€ 87.575	€ 408.000	Klasse 2,	€ 122.400

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	<p>uitvoering Participatiewet als gevolg van toename aantallen die gebruik maken van deze voorzieningen.</p> <p>In 2018 en volgende jaren verwachten wij een financieel tekort (>5%) op de uitvoering van de Participatiewet.</p>	<p>uitstroombeleid. Zie ook gemeentelijke notitie die in de loop van 2017 aan de raad wordt voorgelegd.</p>			30%	
Re-integratie Participatiewet	Onvoldoende budget om Participatiewet klanten te re-integreren	In geval van budgettekort, zoveel mogelijk inzet van Algemene Gemeentelijke Reserve die beschikbaar is bij IBN.	€ 15.539	€ 174.156	Klasse 1, 10%	€ 17.416
Wmo (nieuwe taken)	<p>Budget 2018 Wmo nieuwe taken is €1.856.028. (Meicirculaire 2017). Budgetneutraliteit is het uitgangspunt. De twee belangrijkste risico's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De Wmo is een "open einde regeling". 2. Beschermd Wonen (apart onderdeel binnen Wmo, uitgevoerd door Centrumgemeente Oss – krijgt hiervoor directe financiering vanuit Rijk). Mocht Oss niet uitkomen met deze middelen gaat er een verzoek uit richting Rijk en regiogemeenten. 3. Beschermd Wonen zit 	<ul style="list-style-type: none"> • Continue monitoring op uitgaven Zorg In Natura (ZIN) en Persoonsgebonden budget (PGB) • Continue overleg en duidelijke afspraken met Oss en regiogemeenten over financiële situatie Beschermd Wonen 	€ 174.845	€ 1.856.028	Klasse 1, 10%	€ 185.603

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	als systeem 'op slot' waardoor er mensen onnodig in deze dure voorziening blijven. Centrumgemeente Oss wil dit samen met de regiogemeenten veranderen middels de oplosagenda. Doel is meer uitstroom naar lokale gemeenten in de Wmo begeleiding (wat uiteindelijk goedkoper is dan mensen onnodig in de dure voorziening Beschermd Wonen houden). DUS: er komen mensen over vanuit Beschermd Wonen naar de lokale Wmo. NB vanaf 2020 wordt gemeente Landerd zelf financieel verantwoordelijk voor Beschermd Wonen en vervalt de centrumgemeentestructuur.					
Wmo oude taken en nieuwe taken (begeleiding)	Onvoldoende middelen voor oude taken en nieuwe taak.	Uitvoeringsbeleid is zoveel als mogelijk afgestemd op het beschikbare budget.	€ 97.875	€ 1.029.712	Klasse 1, 10%	€ 102.971
WSW	Onvoldoende rijksbudget om bestaande wsw verplichtingen na te komen	Opdracht aan de Gemeenschappelijke Regeling (WSW Brabant Noordoost) om de	€ 243.356	€ 2.134.121	Klasse 1, 10%	€ 213.412

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
		taken binnen het budget uit te voeren. Dit wordt regelmatig met de uitvoeringsorganisatie besproken.				
Monumenten / Archeologie	<p>Op basis van de huidige regelgeving wordt bij nieuwe bestemmingsplannen onderzoek gedaan naar het mogelijke archeologische belang. In beginsel komen de kosten daarvan voor rekening van de veroorzaker, volgens daarvoor door de gemeente vast te stellen regels. Bij de door ons zelf te ontwikkelen plannen zijn de kosten voor ons.</p> <p>Voor monumenten is in de begroting een bedrag van € 9.100 opgenomen. In de Subsidieverordening Instandhouding Monumenten Landerd 2010 is echter geen subsidieplafond opgenomen. Indien in 2018 veel subsidie wordt aangevraagd en verleend, dan kan dit bedrag worden overschreden.</p>	<p>Het goed en tijdig stellen van regels voor kosten van archeologisch onderzoek bij ontwikkelen van plannen door derden. Voor onze eigen plannen worden de kosten meegenomen in de kredieten die we daarvoor opnemen.</p> <p>Ten aanzien van de subsidie aan monumenten hebben wij de aanvragen niet in de hand maar wel de subsidievoorwaarden via de verordening.</p>	€ 3.600	€ 34.100	Klasse 1, 10%	€ 3.410
Bijdrage ODBN	In 2013 is de omgevingsdienst Brabant Noord opgericht. Op dit moment zijn er nog steeds aanloopproblemen. Nog niet alle processen zijn op orde. Men heeft nu een concreet plan van aanpak om de zaken	Het kritisch volgen en beïnvloeden van de ODBN. Dit doen we bij de stukken van P&C-cyclus en daarnaast bij inhoudelijke overleggen. Tot slot hebben we een stem in het AB.	€ 40.804	€ 440.723	Klasse 1, 10%	€ 44.072

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	<p>op orde te krijgen. De volgende financiële risico's zijn in beeld:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Financiële gevolgen omtrent ICT zijn niet inzichtelijk. 2. Budget overschrijding door toename aantal aanvragen en gewijzigde regelgeving. 3. Wijziging in wijze van factureren in een van de komende jaren 4. In onze begroting opgenomen taakstelling (restant van opgedragen bezuiniging aan ODBN) 					
		TOTAAL VAN DE STRUCTURELE RISICO'S	€ 1.252.954			€ 1.646.695
Projecten Meer Maashorst	<p>In het project "Meer Maashorst" is er totaal voor de gemeente Landerd € 2.126.460 subsidie toegezegd. De gemeentelijke projecten worden nu allemaal voorbereid. Belangrijkste randvoorwaarde voor de toekenning van de subsidie is dat de "prestaties" bij het einde van de subsidieregeling ook werkelijk zijn geleverd/afgerond. Ook tijdige</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken met alle betrokken partijen contractueel vastleggen, en alle betalingen aan deelnemers bestaan uit voorschotten totdat de eindafrekening is opgemaakt. • In beide Dynamische Landschappen doet de gemeente aanzienlijke investeringen. Deze aanbestedingen hebben plaatsgevonden en zijn voor de gemeente positief uitgevallen 	€ 212.646	€ 2.126.460	Klasse 1, 10%	€ 212.646

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	<p>realisering van de projecten van derden waar een deel van onze cofinanciering uit moet komen, is belangrijk. We stellen vast dat ook die projecten voor het grootste deel goed verlopen.</p> <p>In 2016 is het risicoprofiel verbeterd, doordat Natuurbegraafplaats De Maashorst is afgerond. Dit is belangrijk voor de cofinanciering voor de gemeentelijke projecten (De snelheid van realisatie van het project van Hofmans / Recreatieoord De Maashorst blijft tot op heden achter, maar dit wordt gecompenseerd door Natuurbegraven).</p> <p>Het lijkt goed mogelijk om de gewenste doelen binnen de begrotingen van de deelprojecten te realiseren.</p>	<p>(kosten blijven onder de raming).</p> <ul style="list-style-type: none"> We zijn grote onvoorwaardelijke investeringen (met name aankoop Locatie Heurkens) pas aangegaan nadat er zekerheid was over de cofinanciering. T.a.v. de realisatie Poort naar de Maashorst is er nog een risico van het realiseren van de grondopbrengst en het onder de subsidie brengen van alle uitgaven; hierover moet duidelijkheid komen uit gesprekken met marktpartijen en met de stichting Maashorst in Uitvoering. Uit gesprekken met marktpartijen blijkt dat er concrete interesse is van partijen om de Natuurpoort te willen realiseren. Ruimtelijke procedures zijn zo spoedig mogelijk opgestart, zodat dit risico zo beperkt mogelijk is. O.a. het bestemmingsplan voor de Natuurpoort is vastgesteld; nu volgt (helaas) een route naar de RvS. Daarnaast is verzocht om de subsidietermijn te verlengen, mede i.v.m. de doorlooptijd van de vereiste procedures. Er blijken veel partijen behoefte te hebben 				

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
		<p>aan het verlengen van de subsidietermijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naar aanleiding van de laatste VGR en de antwoorden daarop vanuit de provincie is gebleken dat er binnen de projecten tamelijk makkelijk budgetten verschoven kunnen worden, zolang het niet te veel "rode kosten" worden. Dit beperkt het risico op kostenoverschrijdingen op individuele posten. • Uit de laatste antwoorden van de provincie NB n.a.v. de VGR lijkt het dat alleen de waardedaling (afwaardering) van aangekochte gronden in aanmerking komt voor dekking vanuit de subsidie. Dit wijkt op punten af van de eerdere detailbegrotingen bij de dynamische landschappen. Dit is een risico, maar betreft relatief kleine bedragen, die wel als cofinanciering kunnen gelden. • Recent is de overeenkomst over de bijdrage van de gemeente voor de vernieuwing van de N324 vastgelegd met de provincie NB. Daarmee ligt een belangrijk deel van de cofinanciering van de gemeente vast, waarmee het risico (op onvoldoende cofinanciering) 				

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
		afneemt.				
Afvalverwerking / naheffing HRA Attero	<p>Alle (vm.) Brabantse gewesten hebben in 1993 namens hun gemeenten een aanbiddingsovereenkomst gesloten met Afvalsturing Brabant (thans Attero) voor de levering van brandbaar huishoudelijk restafval. Dit contract liep tot 1-2-2017. Het contract hield o.a. in dat een bepaalde minimale hoeveelheid restafval aangeleverd moest worden. Brabantbreed 510.000 ton. Deze hoeveelheid is volgens Attero over de jaren 2011 t/m 2013 niet geleverd. Attero heeft de (vm.) gewesten hiervoor geldelijk aansprakelijk gesteld en een boete opgelegd.</p> <p>Na een periode van onderzoek wat de mogelijkheden zijn om onder deze boete uit te komen en diverse gesprekken met Attero, is e.e.a. uitgelopen op een arbitragezaak (Nederlands Arbitrage Instituut (NAI)). In deze arbitrage is op 8 januari 2016 een eindvonnis geweest. De zaak is beslist in het voordeel van de Brabantse gewesten en gemeenten. De strekking heeft van het vonnis</p>	<p>Geen grote wijzigingen (volume) in afvalbeleid/gescheiden inzameling van huishoudelijk afval. De lopende overeenkomst met Attero liep af per 1-2-2017. Er is voldoende saldo in de reserve Afvalstoffenheffing om dit risico te kunnen dekken. Daarom wordt dit risico op nihil gezet.</p>	€ 27.500	€ 0	n.v.t.	€ 0

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018
	<p>heeft ook betrekking op de jaren 2015-2017. Het risico 'leek' hiermede vervallen. Ten aanzien van dit vonnis is door Attero een vordering tot vernietiging ingediend. De procedure hiervan heeft plaatgevonden bij het Gerechtshof Den Haag. De vordering van Attero is afgewezen. Tegen dit vonnis staat formeel nog cassatie (hoge Raad) open.</p> <p>Er bestaat thans nog een nieuwe arbitrale procedure die Attero heeft aangespannen in een ander kalenderjaar (2015). In deze tweede arbitrage is binnenkort een zitting, waarna ook daar een uitspraak zal volgen. Uw raad is over deze kwestie door middel van meerdere raadsinformatiebrieven (de laatste d.d. 30 juni 2017) van de Vereniging van Eigenaren (VvC) geïnformeerd. De VvC behartigt de belangen van alle gewesten/gemeenten in Brabant, en laat zich in deze zaak bijstaan door deskundigen /advocaten.</p> <p>Uit berekeningen bleek dat het risico over 2011 t/m 2013 dat wij liepen, ligt tussen de</p>					

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel	Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018										
	€ 113.000 en € 317.000 waarbij het meest waarschijnlijke scenario uitkwam op circa € 193.000. Deze claim lijkt nu van de baan. Rekening houdende met een extrapolatie tot februari 2017 zijn wij uitgegaan van een totaal bedrag van € 275.000. Resteert feitelijk nog een risico-bedrag van € 82.000.															
GREX, exclusief LOG Graspeel	<p>De grondexploitatie is een bedrijfsmatige tak van de gemeente-exploitatie die sterk afhankelijk is van de economische situatie. Na aftrek van de gevormde voorzieningen resteert uiteindelijk een boekwaarde van € 14,5 miljoen. De risico's binnen de GREX zijn o.a. de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De afzet van bouwpercelen vertraagd • Procedures • Onzekerheden in contracten met ontwikkelaars of garantiebepalingen in deze contracten en daarmee gepaard gaan van extra juridische 	<p>De maatregelen bestaan uit twee verschillende soorten. Enerzijds administratief, in dit geval vooral de beoordeling van de uitgaven en inkomsten. Dit heeft een positieve invloed gehad op de uitkomsten. Als tweede worden er maatregelen genomen om de verkoop van percelen te bevorderen. Als voorbeeld kan worden genoemd het (tijdelijk) verlagen van de grondprijzen met 10%. Voor Reek Zuid worden de bouwmogelijkheden verruimd t.o.v. het nu geldende bestemmingsplan. De percentages voor de verschillende complexen zijn:</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Achter-Oventje</td> <td>50%</td> </tr> <tr> <td>Akkerwinde</td> <td>10%</td> </tr> <tr> <td>Den Omgang</td> <td>10%</td> </tr> <tr> <td>Repelakker</td> <td>10%</td> </tr> <tr> <td>Reek Zuid</td> <td>50%</td> </tr> </tbody> </table>	Achter-Oventje	50%	Akkerwinde	10%	Den Omgang	10%	Repelakker	10%	Reek Zuid	50%	€ 4.643.397	€ 14.539.644	Zie kolom beheersmaatregelen	€ 4.643.397
Achter-Oventje	50%															
Akkerwinde	10%															
Den Omgang	10%															
Repelakker	10%															
Reek Zuid	50%															

Risico	Omschrijving	Beheersmaatregel		Financieel effect begroting 2017	Risicobedrag begroting 2018	Risicoklasse/percentage	Financieel effect begroting 2018					
	kosten <ul style="list-style-type: none"> • Onderzoekskosten flora en fauna en archeologie. • Onverwachte inflatiestijging • Verkoopprijzen per m2 niet haalbaar • De kosten voor bouwen woonrijpmaken • Bodemverontreiniging • Planshadekosten • Hogere plankosten bij langere doorlooptijd van complexen • Interne kosten hoger bij langere doorlooptijd van complexen • Afwaarderingen 	<table border="1"> <tr> <td>Kerkpad III</td> <td>n.v.t.</td> </tr> <tr> <td>Voederheil</td> <td>30%</td> </tr> <tr> <td>Vensteeg</td> <td>50%</td> </tr> </table>	Kerkpad III	n.v.t.	Voederheil	30%	Vensteeg	50%				
Kerkpad III	n.v.t.											
Voederheil	30%											
Vensteeg	50%											
LOG Graspeel	In de exploitatie zijn in de ramingen (net als voorheen) inkomsten opgevoerd i.v.m. dekking uit Vensteeg (2 x € 120.000). O.a. hierover lopen wij risico. Daarnaast moeten nog enkele grondverkopen worden gerealiseerd.	Er is een overeenkomst met de provincie waarin is geregeld dat zijn voor 50% garant staan voor nadelige exploitatie uitkomsten. Er is een voorziening gevormd van € 129.782. In de reserve BIO/LOG is dan nog € 67.759 beschikbaar.	€ 68.397	€ 455.981	Klasse 2, 30% (daarvan de helft omdat provincie 50% voor rekening neemt)	€ 68.397						
		TOTAAL VAN DE INCIDENTELE RISICO'S	€ 305.204			€ 4.924.440						

De gekwantificeerde risico's worden vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit. Daarvoor is de volgende tabel gevuld.

Structureel	
Structureel risicobedrag	1.646.695
Beschikbare weerstandscapaciteit	1.827.259
Structurele ratio	1,11
Gewenste minimale ratio	1,20
Benodigde weerstandscapaciteit	1.976.034
Tekort structurele weerstandscapaciteit	148.775
Incidenteel	
Incidenteel risicobedrag	4.924.440
Beschikbare weerstandscapaciteit	6.359.718
Incidentele ratio	1,29
Gewenste minimale ratio	1,20
Benodigde weerstandscapaciteit*	5.909.328
Overschot incidentele weerstandscapaciteit	450.390
Totaal structureel en incidenteel	
Risicobedrag	6.571.135
Beschikbare weerstandscapaciteit	8.186.977
totale ratio	1,25
Gewenste minimale ratio	1,20
Benodigde weerstandscapaciteit	7.885.362
Overschot weerstandscapaciteit	301.615
Totale ratio (structureel en incidenteel samen), vereist is 1,4	
1,25	
* Benodigde weerstandscapaciteit GREX (= onderdeel van totaal benodigde weerstandscapaciteit)	
6.596.512	

Tot slot wordt in deze paragraaf het verloop van de berekende risico's opgenomen. Dat is in de vorm van de volgende tabel:

	Berekende risico's begroting	Herrekenende risico's in jaarrekening voorgaande jaar	Gerealiseerd risico jaarrekening
2011	n.v.t.	5.572.715	3.979.308
2012	6.183.636	3.403.516	963.709
2013	5.506.200	5.176.965	1.234.252
2014	4.545.144	5.086.222	803.539
2015	5.851.953	5.731.693	224.997
2016	6.425.419	6.812.326	1.558.158
2017	6.452.103	6.694.546	n.v.t.
2018	6.571.135	n.v.t.	n.v.t.

EMU saldo

Lokale overheden nemen in de begroting hun EMU-saldo op. Het begrote EMU-saldo voor Landerd geeft in 2018 een negatief saldo van bijna 6 miljoen te zien. Dit betekent dat wij in 2018 meer uitgeven dan dat er inkomsten zijn.

De oorzaak ligt in investeringen zoals Centrumplan Schaijk (inclusief openbaar gebied), Centrumplan Zeeland, uitvoering landschapsbeleidsplan (Meer Maashorst) en Dorpshuis Zeeland (inclusief inrichting).

Berekening EMU saldo Gemeente Landerd 2018			
Omschrijving	2017 x € 1000,-	2018 x € 1000,-	2019 x € 1000,-
	Volgens realisatie tot en met sept. 2017, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2018	Volgens meerjarenraming in begroting 2018
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-6.257	-1.885	-1.116
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	1.133	1.154	1.680
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate van de exploitatie	2.025	1.636	1.625
4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	10.258	5.030	4.807
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	2.233	265	
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	3.985	2.077	2.055
11 Verkoop van effecten:	☐ ja ☒ nee	☐ ja ☒ nee	☐ ja ☒ nee
a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)			
b Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?			
Berekend EMU-saldo	-15.109	-5.937	-4.673

Financiële kengetallen

Vanaf de begroting 2016 en de rekening 2015 moeten vijf nieuwe kengetallen in deze paragraaf worden opgenomen.

Alle gemeenten nemen deze kengetallen op. Voor gemeenten zelf kan na enkele jaren het verloop van deze kengetallen worden gevolgd.

Het gaat over de volgende vijf kengetallen:

1. Netto schuldquote (in- en exclusief verstrekte geldleningen): schuldenlast t.o.v. eigen middelen
2. De solvabiliteitsratio: eigen vermogen t.o.v. balanstotaal
3. Kengetal grondexploitatie: boekwaarde GREX t.o.v. totale inkomsten gemeente
4. Structurele exploitatieruimte: t.o.v. totale inkomsten gemeente
5. Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishoudens t.o.v. landelijk gemiddelde

Begroting 2018							
		Rek. 2016	begr. 2017 na wijz	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020	begr. 2021
1A.	Netto schuldquote	15,87%	39,57%	47,58%	55,08%	47,06%	40,47%
1B.	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	15,87%	39,57%	47,58%	55,08%	47,06%	40,47%
2.	De solvabiliteitsratio	54,92%	40,87%	37,39%	33,96%	36,63%	39,17%
3.	Kengetal Grondexploitatie	42,98%	35,30%	25,61%	19,17%	10,05%	5,43%
4.	Structurele exploitatieruimte	1,63%	-2,35%	-1,32%	0,26%	0,81%	0,80%
5.	Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishouden	98,47%	98,38%	98,28%	101,36%	103,06%	104,69%